

Zespół Szkół Muzycznych im. I. Paderewskiego w Białymstoku

Joanna Mężydło

Jak budować sukces edukacyjny ucznia?

Sukces edukacyjny ucznia nie zależy od jednego czynnika, lecz od wielu, współdziałających ze sobą. Na sukces składają się określone procesy, powstające przy nauczaniu i uczeniu się. Należą do nich m.in.: rola rodziców i nauczycieli, rola motywacji każdego ucznia, umiejętne udzielanie informacji zwrotnej oraz inspiracja zawodowa¹.

Motywacja to istotny czynnik, który wpływa na zachowanie uczniów. Rozróżniamy dwa typy motywacji: wewnętrzną i zewnętrzną. Motywację wewnętrzną można zdefiniować jako „to, co powoduje podjęcie jakichś działań lub decyzji”² lub jako „tendencje do podejmowania i kontynuowania działania ze względu na jego treść, czyli osobistą satysfakcję lub przyjemność. Cechą tej motywacji jest ciekawość, zamiłowanie do czegoś”³. Motywacja wewnętrzna jest zatem wewnętrzną siłą, która uruchamia i organizuje czyjeś zachowanie skierowane na osiągnięcie zamierzonego celu. Motywacja zewnętrzna to „tendencje do podejmowania i kontynuowania działania ze względu na pewne konsekwencje, do których one prowadzą, związane z poczuciem, że przyczyna i kontrola działania ma charakter zewnętrzny i nie zależy od nas”⁴. W tym typie motywacji w dążeniu do celu przede wszystkim zwraca się uwagę na to, czego dana osoba chce uniknąć, a głównym motywem działania jest strach i przerażenie. Z kolei motywacja wewnętrzna pobudza do działania poprzez przedstawienie perspektywy osiągnięcia celu. Koncentruje się na pozytywach i sprawdza się w sytuacjach, w których konieczne jest wyrobienie nawyku wytrwałego dążenia do celu.

Inną klasyfikacją jest podział na motywację poznawczą i lękową⁵. Motywacja lękowa jest rodzajem motywacji zewnętrznej. Manifestuje się jako lęk przed niepowodzeniem, złą oceną, karą i kompromitacją. Wywoływana jest ona przez zagrażające uczniowi sytuacje szkolne, takie jak: sprawdziany, kartkówki, odpowiedzi ustne i in. Im bardziej uczeń jest lękliwy, tym motywacja lękowa pojawia się łatwiej. Trudno jest osiągnąć sukces edukacyjny

¹ M. Zalewska, *Jak budować sukces edukacyjny ucznia?*, materiały szkoleniowe CENSA, Warszawa 2015, s. 1.

² <http://sjp.pwn.pl/szukaj/motywacja.html> [stan z dn. 15.03.2025]

³ M. Zalewska, *Jak budować sukces edukacyjny ucznia?*, materiały szkoleniowe CENSA, Warszawa 2015, s. 12.

⁴ Tamże, s. 12.

⁵ W. Pilecka, G. Rudkowska, L. Wrona, *Podstawy psychologii. Podręcznik dla studentów kierunków nauczycielskich*, Kraków 1998, s. 101-102.

pod jej wpływem, ponieważ jedynym czynnikiem motywacyjnym ucznia jest chęć uniknięcia spodziewanej kary. Jeżeli w danej sytuacji szkolnej (lub pozaszkolnej) brak jest zagrożenia karą, wówczas motywacja lękowa zanika i uczeń z braku innych motywów nie podejmuje pożądanej aktywności. Zdarza się czasami, że silny lęk ucznia utrwała się i występuje mimo braku zagrożenia karą. Wówczas uczeń zaczyna bać się nie tylko określonego zadania, ale danego przedmiotu, nauczyciela czy nawet sytuacji szkolnych niezwiązanych z pierwotnym źródłem lęku, co prowadzi z kolei do fobii szkolnej.

Motywacja poznawcza, najbardziej pożądana u ucznia, jest pozbawiona postawy pełnej obaw i strachu, związanej z motywacją lękową. Jej głównym czynnikiem, podtrzymującym aktywność ucznia przez dłuższy czas, jest zainteresowanie przedmiotem nauki. Uczeń wykazujący motywację poznawczą dąży do opanowania wiedzy i umiejętności dla własnej satysfakcji, nie popartej zewnętrznym nagradzaniem sukcesów. Dla niego nagrodą jest sukces wynikający z możliwości pogłębiania własnej wiedzy i czerpanie z tego radości.

Motywacja często pojawia się sama z siebie, jednak w wielu przypadkach należy ją stale w uczniach pobudzać poprzez twórcze wychowanie. Takie wychowanie wspiera samorozwój ucznia, jego nieskrępowane poznawanie świata, rozwijanie talentów i zdolności, a także kreatywność. Rozwojowi twórczości sprzyjają z kolei: swoboda i samodzielność (w warunkach szkolnych nieco ograniczona), poszukiwanie i wybór interesującego dla ucznia tematu oraz organizacja pracy. Idealnym rozwiązaniem byłoby, gdyby uczniowie kierowali się wyłącznie motywacją wewnętrzną, a nie strachem przed np. uzyskaniem słabego stopnia czy przykrą rozmową z nauczycielem. Warto więc od samego początku pracy z uczniem wskazywać mu pozytywne strony sytuacji (uczenia się) i wzmacniać je poprzez nagrody, jakimi są pochwały i osiągnięcie zamierzonego celu.

Wiele czynników motywacyjnych, skłaniających ucznia do nauki, jest zależnych od nauczyciela. Należą do nich: koloryt emocjonalny, poziom poczucia sukcesu, poziom zainteresowania, sprzężenie zwrotne oraz poziom napięcia, jakie w uczniach wytwarza osiągnięcie danego celu uczenia się. Nauczyciel stoi zatem więc przed trudnym zadaniem skutecznego motywowania uczniów przy jednoczesnym nie wywoływaniu wśród nich negatywnych emocji. Z mojej praktyki pedagogicznej wynika, iż uczniowie potrzebują jasno i prosto sformułowanych zadań i zakresu obowiązków⁶. Dzięki temu wiedzą, co mają robić na

⁶ O jasno określonych wymaganiach względem uczniów mówi także Sylwia Rimm w *Prawach osiągnięcia sukcesów*, [w:] M. Grzegórzek, *Syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych – dlaczego dzieci zdolne mają złe stopnie?*, Mikołajowice 2010, s. 10.

lekcji i po niej. Ważne jest także przedstawienie przejrzystych kryteriów i sposobów oceniania prac uczniów oraz ocenianie tzw. bieżące, a także udzielanie informacji zwrotnej. Nie chodzi tutaj wyłącznie o stawianie stopni, ale dostrzeganie i chwalenie osiągnięć ucznia, motywowanie do dalszej pracy oraz udzielanie konstruktywnej informacji zwrotnej, ze wskazaniem na słabsze strony ucznia. Magdalena Zalewska podaje również inne elementy, przyczyniające się do skutecznego motywowania uczniów. Wśród nich wymienia stosowanie aktywnych metod nauczania i wyzwalamie wewnętrznej gotowości uczniów do działania, ukierunkowanie aktywności uczniów na określone cele dydaktyczne i osobiste, współpraca z rodzicami oraz przeprowadzanie indywidualnych rozmów rozwojowych⁷.

Istnieją także czynniki niezależne od nauczyciela, które warunkują rozwój wybitnych możliwości uczenia się i osiągania sukcesu edukacyjnego. Należą do nich m.in.: odpowiedni poziom inteligencji (przyjmuje się, iż $IQ > 120$ sprzyja rozwojowi talentu), twórcze myślenie jako specyficzna zdolność umysłowa, aktywność własna jednostki (a więc chęć realizacji i rozwijania własnych zainteresowań) oraz struktura osobowości umożliwiająca efektywność działania (na nią składa się motywacja, koncentracja na celu, wytrwałość w pracy oraz zrównoważenie emocjonalne)⁸.

Kolejnym istotnym czynnikiem w budowaniu sukcesu edukacyjnego ucznia jest rola nauczycieli i rodziców. Nauczyciel powinien być autorytetem, którego charakteryzuje się profesjonalizmem i przywództwem, ale jednocześnie potrafi zapewnić uczniom autonomię i niezależność oraz bezpieczeństwo i stabilizację. Cechuje się kreatywnością i przedsiębiorczością oraz potrafi poświęcać się innym.

Rodzice to najbliższe osoby w otoczeniu ucznia, które we współpracy z nauczycielem przyczyniają się do budowania sukcesu ucznia. Interakcje między członkami rodziny, rozbudzanie i rozwijanie zainteresowań dziecka, akceptacja jego nowatorskich pomysłów i wsparcie połączone z postawą rozsądnej swobody wpływają na wzrost poczucia własnej wartości i pewności ucznia. To z kolei przyczynia się do budowania pozytywnych relacji z grupą rówieśniczą oraz dorosłymi, pozwala także na głębsze zrozumienie samego siebie i swoich potrzeb oraz zainteresowań. Umiejętna współpraca nauczyciela z rodzicami występuje wtedy, gdy jest dobrowolna oraz systematyczna. Oznacza to, że rodzice wykazują chęć działania i są partnerami dla nauczyciela. Rodziców i nauczyciela jednoczą wspólne cele oraz

⁷ M. Zalewska, *Jak budować sukces edukacyjny ucznia?*, materiały szkoleniowe CENSA, Warszawa 2015, s. 5.

⁸ M. Grzegórzek, *Syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych – dlaczego dzieci zdolne mają złe stopnie?*, Mikołajowice 2010, s. 3.

ich realizacja, a każda ze stron potrafi otwarcie mówić o swoich potrzebach i oczekiwaniach.

Podsumowując, sukces edukacyjny ucznia jest to zjawisko złożone, na które składają się różne czynniki i uwarunkowania. Nie istnieje jednoznaczna odpowiedź na pytanie jak taki sukces można osiągnąć. Szereg procesów i działań podejmowanych przez nauczyciela oraz rodziców odgrywa przy tym istotną rolę, jednak nie zapewnia osiągnięcia sukcesu zawsze i w każdej sytuacji. Bez wątpienia wsparcie ucznia w jego najbliższym otoczeniu, empatia, entuzjazm rodziców oraz rozumienie potrzeb dziecka przyczynia się do budowania sukcesu, przy czym zbyt duża presja i wywieranie nacisku na osiągnięcie sukcesu może być źródłem wielu problemów. Przesadne reakcje rodziców, zwłaszcza na niepowodzenia dziecka, prowadzą do odczuwania przez nie negatywnych uczuć – rozpaczy i zniechęcenia w przypadku porażki. Warto uświadomić uczniowi, iż osiągnięcie sukcesu możliwe jest wówczas, gdy dostrzega się związki pomiędzy wysiłkiem włożonym w proces uczenia się, a uzyskiwanym wynikami. Dlatego też nauczyciele i rodzice powinni dołożyć wszelkich starań, by umożliwić uczniowi wykorzystanie tkwiącego w nim potencjału w jak najszerszym zakresie. Budowanie postawy wytrwałej, twórczej oraz kształtującej wewnętrzną motywację ucznia zwiększa szansę na osiągnięcie sukcesu edukacyjnego.

Bibliografia

1. Grzegórzek, M., *Syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych – dlaczego dzieci zdolne mają złe stopnie?*, Mikołajowice 2010.
2. Pilecka, W., Rudkowska, G., Wrona, L., *Podstawy psychologii. Podręcznik dla studentów kierunków nauczycielskich*, Kraków 1998.
3. Rimm, S., *Prawa osiągania sukcesów*, [w:] M. Grzegórzek, *Syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych – dlaczego dzieci zdolne mają złe stopnie?*, Mikołajowice 2010.
4. Zalewska, M., *Jak budować sukces edukacyjny ucznia?*, materiały szkoleniowe CeNSA, Warszawa 2015.
5. Słownik Języka Polskiego PWN: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/motywacja.html> [stan z dn. 15.03.2025]